

M E R K W A A R D I G E

Z E G E L F L E S J E S

DOOR C.L. BRONKHORST.

Het museum Flehite aan de Zuid-Singel in Amersfoort heeft in de vaste collectie verschillende interessante glazen voorwerpen, genoeg om op een mooie voorjaarsdag eens te gaan kijken.

Op mijn verzoek om een blik te mogen werpen op de reserve, werd tot mijn verrassing gunstig beslist. Onder geleide mocht ik de stilste ruimte van het museum binnengaan, een spannend avontuur ! Het ging mij om glas en dat was er ook: op houten schappen lagen en stonden vele flesjes, drinkglazen en andere dingen, zoals enkele kweekglazen of tuinklokken...

Riga Balsam bottle. 19th century, height 12.6 cm.

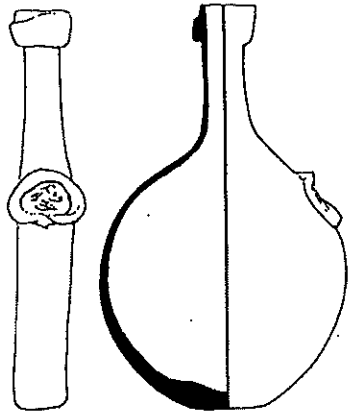

Fig. 1.

Plotseling ging er een schok van herkenning door mij heen: daar lagen twee kleine, lichtgroene, sterk afgeplatte zegelflesjes... Dat moesten wel Riga Balsam flesjes zijn, bekend uit de Engelse flessen-literatuur, vooral door de publicatie's van Geoffrey Wills.

Reeds lang zocht ik naar zo'n flesje en hier lagen er twee ! Niet alleen de vorm en het zegel boeiden mij, maar ook de wonderlijke geneeskrachtige werking, die enigszins doet denken aan "onze" Haarlemmer olie...(zie de publicatie's in de oude nummers van dit blad)

Op fig.1 ziet U zo'n flesje. Het is rond en sterk afgeplat en doet daardoor denken aan een kleine Spa-waterfles.

Het zegel is bij deze flesjes erg belangrijk. Het is aangebracht op de smalle zijkant, laag op de schouder. De tekst kan men alleen maar lezen wanneer men weet wat er moet staan... De olie was goudkleurig of bruin en aangenaam van smaak.

Het verhaal rond deze flesjes begint - voor zover mij bekend - omstreeks 1949, het jaar waarin het beroemde boek "Sealed Bottles" van Lady Sheela Ruggles-Brise verscheen. Dit boek was spoedig de bijbel van de verzamelaars van zegelflessen en flessezegels en was daardoor spoedig uitverkocht. Een herdruk bleef uit, waarschijnlijk wegens gebrek aan belangstelling. Wel is in 1983 een deel in de vorm van appendices overgenomen in het bijzonder goede boek van Roger Drumbell, getiteld "Understanding Antique Wine Bottles", dat intussen ook uitverkocht is.

Lady R-B beschijft het platte zegelflesje, dat thuis hoort in het Yorkshire Museum in York en meent dat er "Rig Bag" op het zegel staat. (blz.131). Ze komt er niet uit, ook niet met de hulp van ingezonden stukken in de Sunday Times. Ze geeft het op met de verzuchting: "The name is puzzling..."

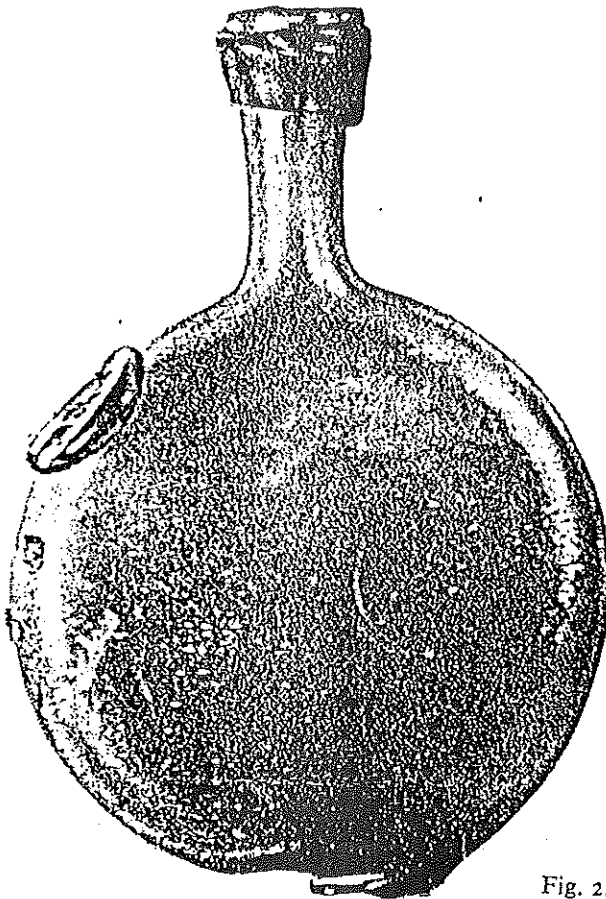

Fig. 2.

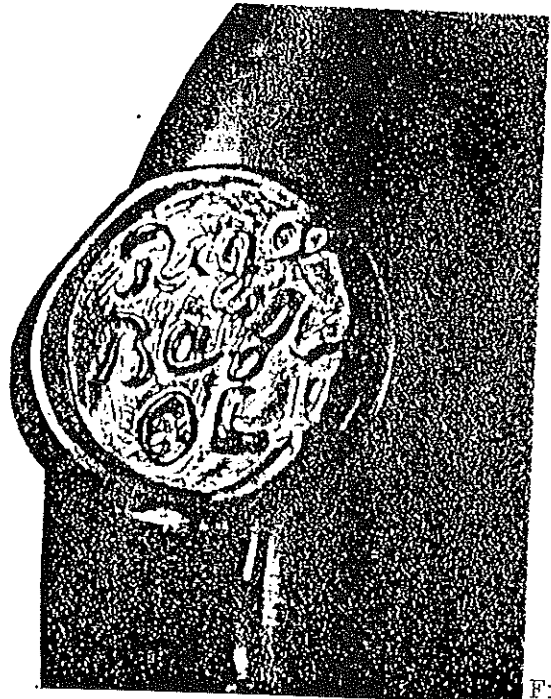

Fig. 3

Fig. 2 en 3

Flesje met zegel, waarop:
Riga Balse(m) Oli(e)

Fig. 4

Later exemplaar met opgeplakt
papieren etiket met Russische
tekst:
Rigaër Kruidenbalsem 1882.

(Foto's 2, 3 en 4 uit Pharma-
ceutisch Weekblad 1974).

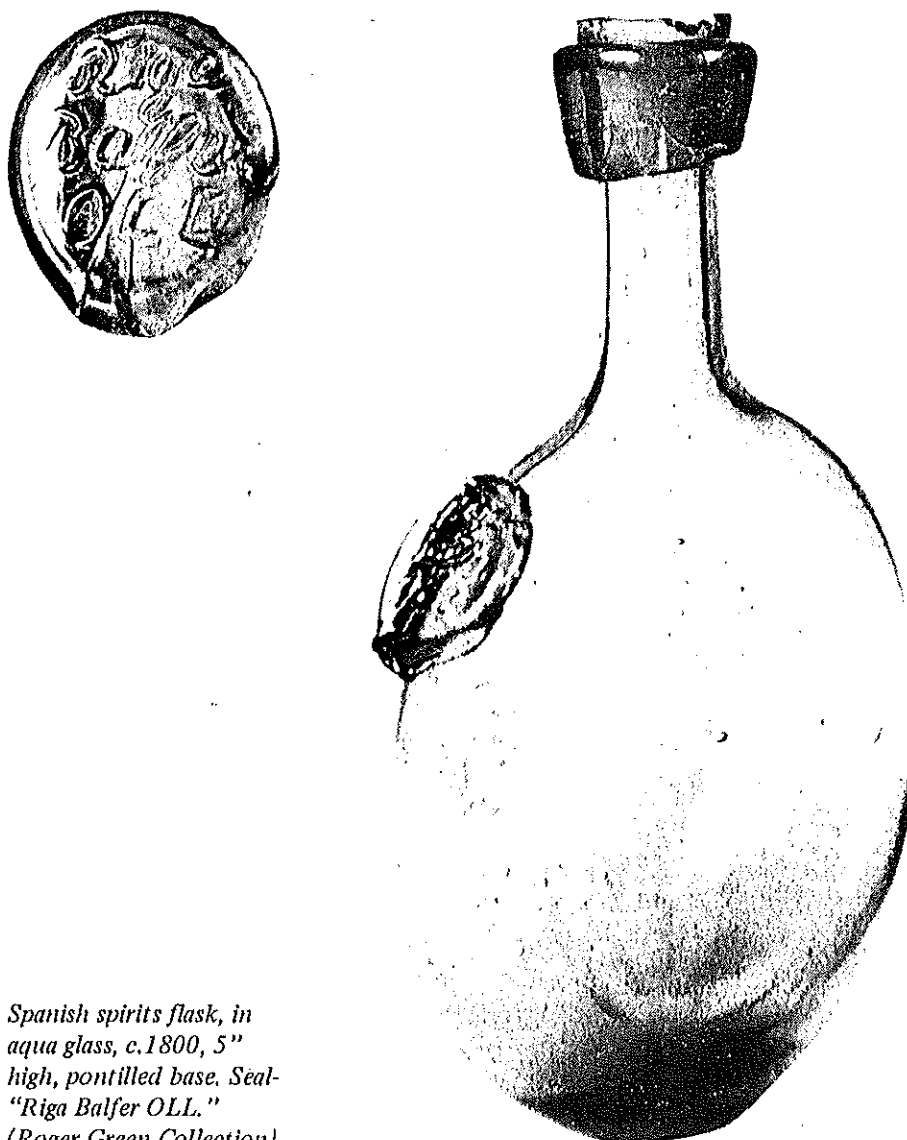
Fig.

Chronologisch komt nu onze landgenoot Dr. Wittop Koning aan de beurt. Deze bekende apotheker-publicist, die o.a. een boek over vijzels heeft geschreven, komt in het Pharmaceutisch Weekblad van 1974 (blz.603) met een artikeltje, getiteld "Riga Balsem".
Eerst geeft hij een korte beschrijving van twee verschillende flesjes: het eerste is het bekende zegelflesje uit York en het tweede is van latere datum (1882) zonder glaszegel en string ring, maar wel voorzien van een rond etiket met Russische tekst.

In 1976 verscheen het boekje "Sealed Bottles" van Roy Morgan. Op blz.107 staat een afbeelding van het bekende, platte zegelflesje. De auteur maakt bij het lezen enkele fouten, waardoor hij meent dat het een Spaans flesje is..(fig.5). Blijkbaar kende hij het artikel van Dr. Wittop Koning van 1974 niet. Deze apotheker komt de eer toe dat hij als eerste de drie woorden op het kleine zegelflesje goed heeft weergegeven.

In de zomer van 1976 was er een grote tentoonstelling in het County Museum in Truro, getiteld "The English Glass Bottle". De catalogus werd goed verzorgd door Geoffrey Wills. Er worden twee Riga flesjes beschreven, waaronder dat van York. Er wordt verwezen naar het Nederlandse artikel van 1974 van Wittop Koning !

Fig.5

*Spanish spirits flask, in aqua glass, c.1800, 5" high, pontilled base. Seal-
"Riga Balsem OLL."
(Roger Green Collection)*

Het jaar 1977 bracht ons van Geoffrey Wills een nieuw, bijzonder aardig boek: "The Bottle-Collector's Guide" met vele instructieve illustratie's. Uit dit boek is fig.1 overgenomen.

Wat was nu het bijzondere van dit veel gebruikte medicijn, dat afkomstig is uit de 17-de eeuw ? De olie stond bekend als een krachtig werkend carminatief, dat is een winden-verdrijvend middel, "a reliever of flatulence." Het middel werd ook uitwendig toegepast voor een snelle genezing van wonden e.d.

De aparte verpakking zal ook hebben bijgedragen tot het succes van dit wondermiddel. De flesjes lijken ouder dan ze zijn; ze zijn uit de 19-de eeuw.

In deze eeuw hebben vele bijzondere drankjes een grote rol gespeeld als medicijn. Men gebruikte o.a. Daffy's Elixer (bekend in de 17-de tot en met de 19-de eeuw en Dickens genoemd in zijn boek "Oliver Twist"), Turlington's Balsam, Dalby's Carminative (1815), Lowe's Balsam (1823), Sibly's Solar Tincture (1815) en nog vele anderen.. Apart wil ik nog noemen: Rowlands Macassar Oil (1811). Dit was olie voor de haren, waardoor die erg vet werden. Oudere mensen deden na het eten graag en dutje op een luie stoel of canapé. Om de bekleding bij het hoofd te beschermen tegen het vet, werd daar een (gehaakt) kleedje aangebracht, een z.g. antimakassar (Zie ook het groot woordenboek der Ned. taal door Van Dale). Al deze middelen hadden één ding gemeen: ze werden verkocht in flesjes die waren geblazen in een vorm met behakking.

↑ door

Wijzer geworden door deze gegevens betreffende vor en inhoud keren we terug naar de twee flesjes in de reserve van het Flehite Museum. Laten wij ze nog eens nader bekijken:

Het Museum-flesje is hoger (15.5 tegen 12.6 cm.) en breder (10.3 tegen 7.9 cm) dan het York-flesje.

Het eerste heeft een zegel van ongeveer 17 mm doorsnede; er staan vele puntjes op, maar geen leesbare woorden of delen van woorden! Nu zien we ook dat de brede, onregelmatig gevormde string-ring vlak onder de mond ontbreekt. Het glas maakt geen oude indruk en is licht-groen van kleur.

Samenvattend komt men tot de conclusie dat dit namaak moet zijn. Van het moeilijkste gedeelte heeft men zich vrij gemakkelijk afge- maakt door een zegel te gebruiken dat niet leesbaar is... Wat de Riga Balsam betreft , het is bekend (Wittop Koning blz. 604) dat er op het einde van de 18-de eeuw verschillende vervalsingen in de handel waren. Zo oud kunnen deze flesjes niet zijn... Misschien kan één van onze leden hierover wat meer vertellen ?

Literatuur.

- Roger Dumbrell, "Understanding Antique Wine Bottles"
Antique Collectors' Club 1983 Blz.296
- Roy Morgan, "Sealed Bottles." Midlands Antique Bottle Publishing, Burton-on-Trent. 1976
- Sheela Ruggles-Brise, "Sealed Bottles" Country Life Ltd.
London 1949
- Geoffrey Wills, "The English Glass Bottle Through The Ages"
Illustrated Descriptive Catalogue. Truro 1976
- Idem "The Bottle-Collector's Guide"
John Bartholomew & Son Ltd. Edinburgh and
London 1977

Tussen Originelen

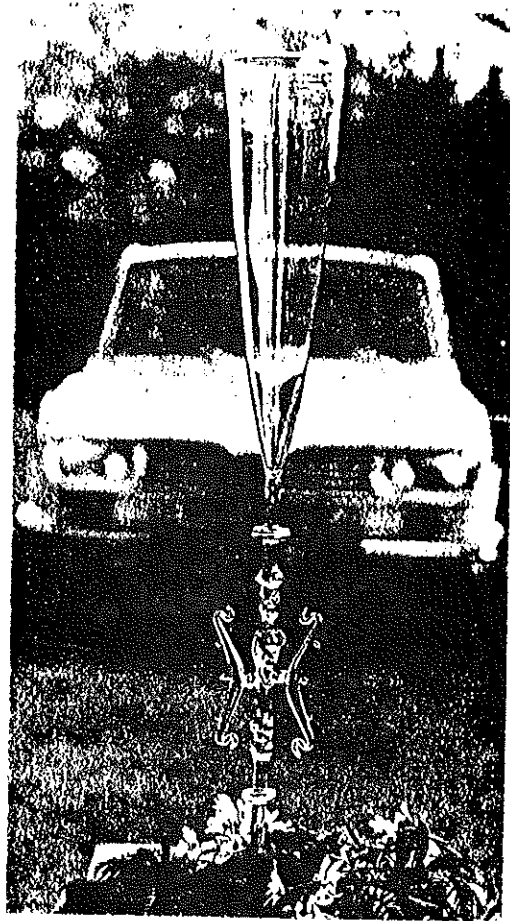
en

VERVALSINGEN.

door C.L.Bronkhorst.

In het vorige nummer van ons kwartaalblad heeft Peter Vermeulen wederom een leerzaam stuk geschreven, waarin ik één naam gemist heb, die van Jos Böhm. Weliswaar heeft deze glasblazer voor zover ik weet geen flessen geblazen, maar het glas dat hij wèl heeft gemaakt is zo fascinerend dat geen enkele glasliefhebber aan zijn werk voorbij kan gaan zonder het nader te bekijken.

Jos Böhm leerde het glasblazersvak in Thüringen en daarna begon hij in Utrecht voor zichzelf. Hij vond een mooie ruimte in een kelder aan de Utrechtse Oude Gracht, waar zulke leuke terrasjes zijn gemaakt in latere jaren.

In de kelder, onder de straat, kwam zijn apparatuur te staan: gasflessen, branders, aanjagers etc. Tegen de wand stond een voorraad glazen buizen. Zijn specialiteit was medische instrumenten waarbij optimale precisie nodig is.

Het is een moeilijk beroep, maar ook een uitdaging ! Hij bekijkt oud glaswerk en vraagt zich af: ohoe ver hij kan komen.. Kan hij de schoonheid van Venetiaanse fluitglazen vast houden in een eigen schepping? En zo ontstaan in de zestiger jaren zijn eigen glazen, geïnspireerd op oude/voorbeelden, maar voorzien van eigen Böhm kenmerken. Het zijn nooit imitaties of kopieën !

Z'ou Böhm-glas was te koop voor een redelijke prijs ; men vindt ze in particuliere verzamelingen en in musea (ook in het Centraal Museum in Utrecht). Jammer genoeg zijn sommige glazen een duistere weg gegaan. Ze zijn gekocht en verkocht als oude glazen. Waar ze dan in het rijtje van Peter Vermeulen komen te staan is mij niet duidelijk. Soms duikt er in de antiekhandel of bij een veiling een Böhm-glas op; kijk uit en betaal er niet te veel voor !

P.S.

Foto op deze bladzijde : Dick de Herder.

Foto op volgende bladzijde : Paul Huf.

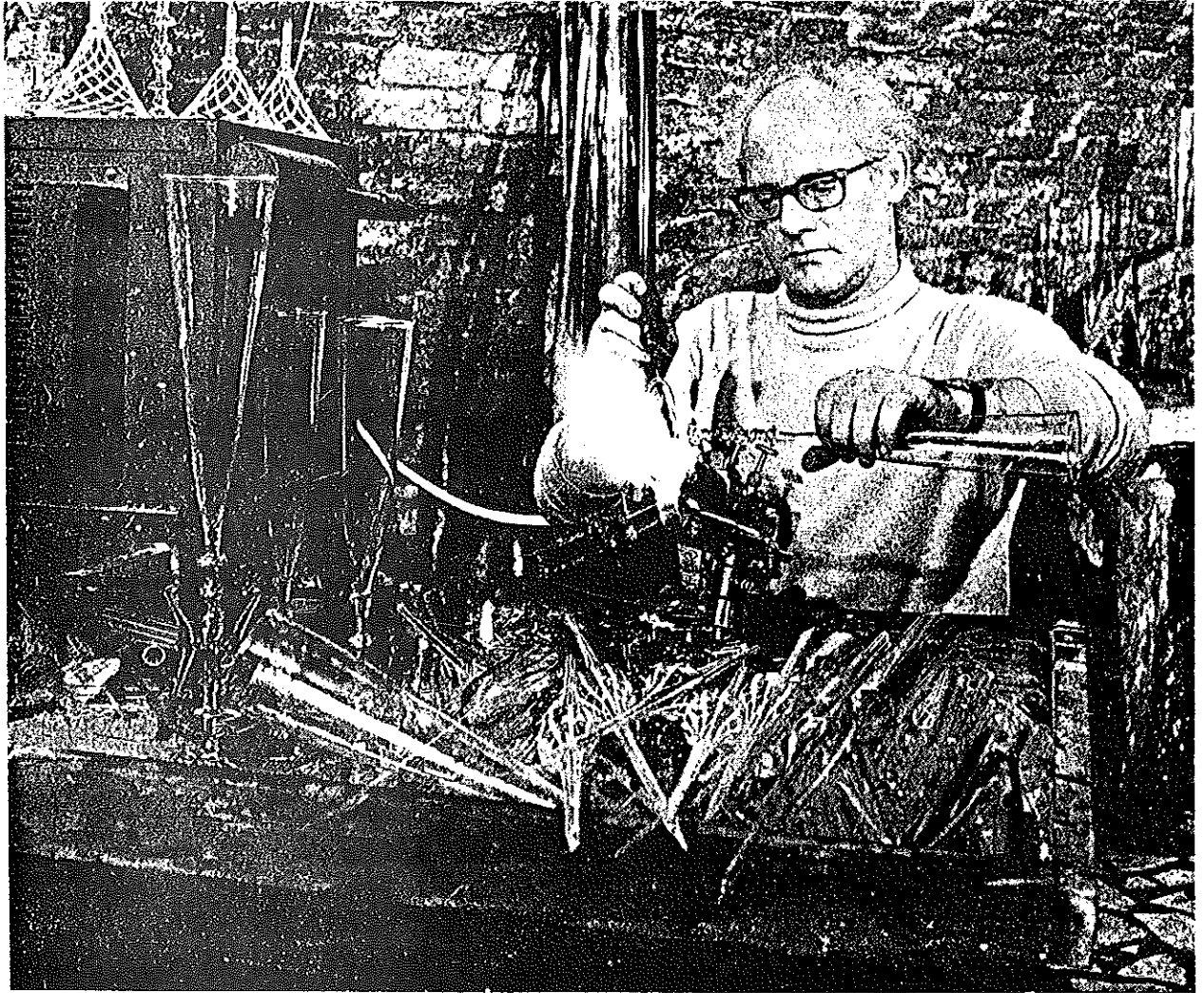
Derde foto : Pas-glas van Jos. Böhm, 1971 H. 13 cm. Eigen foto.

Prijs was f 35.--

Zie ook: Annales du 2d Congrès des "Journées Intern. du Verre"

Nu: A.I.H.V. Leiden, 1962 Blz.79 Antiquair Vecht

liet dia's zien. Geen afbeeldingen.

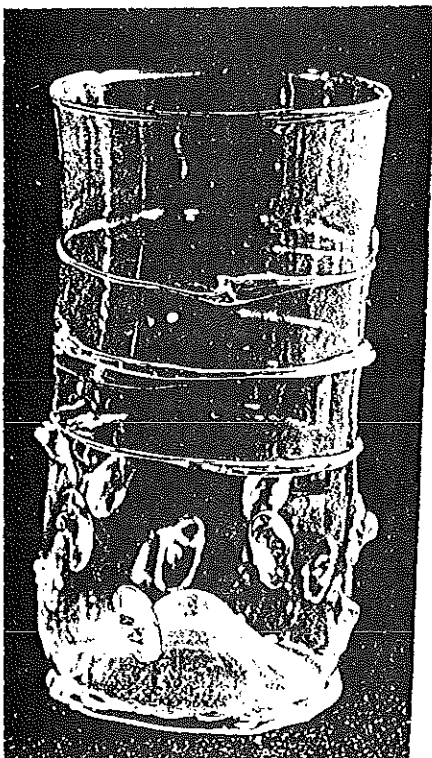

PUBLICATIE VAN DE GROLSCHER BIERBROUWERIJ N.V. FOTO PAUL HUF, GEMAAKT VAN JOS BÖHM, UTRECHT.

Deze sierglasblazer werkt als enige in Nederland nog op dezelfde wijze als zijn voorgangers in de Zeventiende Eeuw, die de traditie hebben voortgezet van de Venetianen tijdens de Renaissance.

De meer eenvoudige noppenglazen hadden die noppen om een stevige greep te bieden als de drinker vette handen had, of in een lichte roes verkeerde.

1967

Pas-glas. 1971